

تدوین سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر حوزه خلیج فارس

مؤلف:

ساسان مؤمن

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

تهران - ۱۳۹۸

مؤمن، ساسان، ۱۳۴۶-	سرشناسه
تدوین سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر حوزه خلیج فارس / تألیف ساسان مؤمن؛ ویراستار اکبر بتویی.	عنوان و نام پدیدآور
تهران: دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، مرکز انتشارات راهبردی، ۱۳۹۸.	مشخصات نشر
۲۷۲ص.	مشخصات ظاهری
۹۷۸-۶۲۲-۶۳۵۰-۱۸-۱ :	شابک
فتیبا	وضعیت فهرست نویسی
امنیت ملی -- ایران	موضوع
National security-- Iran	موضوع
سیاست نظامی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام	موضوع
Military policy -- Religious aspects -- Islam	موضوع
خلیج فارس، منطقه -- جنبه‌های استراتژیکی	موضوع
Persian Gulf Region -- Strategic aspects	موضوع
ایران -- دفاع ملی	موضوع
Iran -- Defenses	موضوع
بتویی، اکبر، ۱۳۳۳ - . ویراستار	شناسه افزوده
دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، مرکز انتشارات راهبردی	شناسه افزوده
۱۱۸۵۳	رده بندی کنگره
۳۵۵/۰۱۰۵۵	رده بندی دیویی
۵۸۰۴۰۶	شماره کتابشناسی ملی

تدوین سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر حوزه خلیج فارس

تألیف: ساسان مؤمن

ویراستار: اکبر بتویی

ناظر ویراستاری: مهرا غلامیان

صفحه‌آرا: مهرا غلامیان

طراح جلد: زهرا مهدوی

نوبت چاپ: اول- ۱۳۹۸

ناشر: انتشارات دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰۰۰۰ ریال

همه حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است.

انتشارات دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

نشانی انتشارات: تهران، ضلع شمالی بزرگراه شهید بابایی، بعد از اتوبان هنگام.

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی

نشانی اینترنتی: www.sndu.ac.ir

تلفن ۲۲۹۷۰۳۴۳

فهرست مطالب

۹		سخن ناشر
۱۰		پیشگفتار
۱۷		فصل اول: کلیات
۱۷		۱- الگو (مدل)
۱۸		۲- سیاست
۱۸		۳- دفاع
۱۸		۴- سیاست دفاعی
۱۹		۵- خلیج فارس
۲۰		۶- ژئوپلیتیک
۲۱		فصل دوم: سیاست دفاعی
۲۱		بخش اول: ماهیت سیاست دفاعی
۲۴		۱- ویژگی های سیاست دفاعی
۲۶		۲- اهداف سیاست دفاعی
۲۷		۳- اهداف سیاست دفاعی
۳۱		۴- منبع و خاستگاه سیاست دفاعی
۳۸		۵- جایگاه سیاست دفاعی و امنیتی در فرآیند سیاست خارجی
۴۰		۶- اصول سیاست دفاعی
۴۹		۷- ابعاد سیاست دفاعی
۵۰		۸- اشکال سیاست دفاعی
۵۱		۹- موانع تدوین سیاست دفاعی
۵۱		۱۰- جمع بندی سیاست دفاعی
۵۲		بخش دوم: سیر تحول سیاست دفاعی
۵۴		۱- سیاست دفاعی ایران قبل از انقلاب
۶۱		۲- تأثیر محیط امنیتی منطقه‌ای بر سیاست دفاعی
۶۴		بخش سوم: سیاست دفاعی در مبانی دینی
۶۴		۱- دفاع از منظر قرآن کریم
۶۹		۲- دفاع از منظر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)
۷۲		۳- دفاع از منظر امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): نهج البلاغه
۷۳		۴- دفاع از منظر حضرت امام (رضوان الله علیه)
۷۴		۵- دفاع از منظر مقام معظم رهبری

بخش چهارم : ملاحظات سیاست دفاعی کشورهای منتخب..... ۱۰۶

۱- شاخص های طراحی الگوی سیاست دفاعی کشورهای حوزه خلیج فارس..... ۱۰۶

۲- ملاحظات طراحی الگوی سیاست دفاعی در سایر کشورها..... ۱۰۹

فصل سوم: بررسی مدل های تنظیم و تدوین سیاست گذاری ۱۱۵

۱- ابعاد الگوهای سیاست گذاری..... ۱۱۶

۲- کاربرد الگو در سیاست گذاری..... ۱۱۷

۳- انواع الگوهای سیاست گذاری..... ۱۱۸

۴- بررسی تطبیقی مشخصات الگوها..... ۱۲۴

فصل چهارم: محیط شناسی ۱۲۷

الف- محیط شناسی داخلی..... ۱۲۷

۱- شناخت محیط ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران..... ۱۲۷

عوامل طبیعی (فیزیکی) جمهوری اسلامی ایران..... ۱۲۷

عوامل انسانی جمهوری اسلامی ایران..... ۱۲۸

عوامل اقتصادی جمهوری اسلامی ایران..... ۱۲۹

نرخ رشد اقتصادی جمهوری اسلامی ایران..... ۱۳۰

عوامل سیاسی و فرهنگی داخلی جمهوری اسلامی ایران..... ۱۳۱

عوامل سیاسی بین المللی جمهوری اسلامی ایران..... ۱۳۵

عوامل دفاعی و نظامی جمهوری اسلامی ایران..... ۱۳۸

۲- بررسی تاریخچه و سیر تحولات و اهمیت خلیج فارس..... ۱۴۰

۳- جزایر ایرانی خلیج فارس..... ۱۵۰

۴- فرصت های متصور برای جمهوری اسلامی ایران در حوزه خلیج فارس..... ۱۵۵

۵- بررسی مؤلفه های داخلی جمهوری اسلامی ایران در حوزه خلیج فارس..... ۱۶۴

۶- قراردادهای نظامی و عضویت در پیمان های دفاعی - امنیتی..... ۱۶۵

۷- الگوهای امنیت منطقه ای در حوزه خلیج فارس..... ۱۶۷

ب- محیط شناسی خارجی..... ۱۷۲

۱- آشنایی با کشورهای خلیج فارس و مقایسه تطبیقی کشورهای خلیج فارس در ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و..... ۱۷۲

نظامی..... ۱۷۲

۲- بررسی عوامل مشترک در میان کشورهای خلیج فارس..... ۱۹۸

۳- شاخص های بحران زا در خلیج فارس..... ۱۹۹

۴- تهدیدهای متصور برای جمهوری اسلامی ایران در حوزه خلیج فارس..... ۲۰۴

۵- نگرش راهبردی آمریکا به منطقه خلیج فارس..... ۲۲۷

۶- تعارضات ساختاری و مناقشات ارضی و مرزی در خلیج فارس ۲۳۰

فصل پنجم: جمع‌بندی مصاحبه‌های انجام‌شده با خبرگان ۲۴۵

۱- رهنمودهای مقام معظم رهبری (اسناد بالادستی) ۲۴۵

۲- سند چشم‌انداز (اسناد بالادستی) ۲۴۵

۳- قانون اساسی (اسناد بالادستی) ۲۴۵

۴- سیاست‌های کلی نظام (اسناد بالادستی) ۲۴۶

۵- ژئوپلیتیک ۲۴۶

۶- اهداف سیاست دفاعی ۲۵۳

۷- ابزارهای سیاست دفاعی ۲۵۵

فصل ششم: سخن پایانی ۲۵۷

منابع ۲۱۱

پیشگفتار

تدوین سیاست دفاعی ج.ا.ا با تأکید بر حوزه خلیج فارس و تعیین الگو، ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها، همواره این سؤال را در ذهنم مطرح می‌کرد که «چگونه می‌توان با استفاده از سیاست دفاعی مناسب یا الگوی بهینه آن هزینه‌های مادی و معنوی جنگ آینده را کاست یا از آن جلوگیری نمود؟» این سؤال قبل از ورود به مقطع دکتری سیاست دفاعی راهبردی در ذهن محقق متبادر شد تا با استناد به بخشی از سند افق چشم‌انداز، این موضوع تحقیق را مدنظر قرار دهم. ملاحظه‌مندی به مباحث دفاع و امنیت ملی و سابقه تحقیق و تدریس در دانشگاه‌های مختلف، بستر مناسبی شد تا با دغدغه‌ای شخصی و نیز تکانه‌های موج مذکور، الگوی راهبردی سیاست دفاعی که کاملاً بومی در بخش دفاع و حوزه خلیج فارس جمهوری اسلامی ایران رد، تبیین شود. بنابراین تلاش ویژه‌ای مصروف تکمیل مطالعات اکتشافی پیرامون احصاء ابعاد مؤلفه‌ها، شاخص‌ها و منابع مرتبط با عناصر اصلی مدل یادشده و شناسایی فیش‌برداری شد.

انشاء الله توانسته باشم با استعانت از خداوند متعال ر ائمه معصومین (علیه‌السلام) و در راستای پیشبرد تدابیر و اوامر فرماندهی معظم کل قوا حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) گامی برداشته باشم و این اثر را که در حوزه سیاست دفاعی با کمک راهنمایی‌ها و مشاوره‌های مؤثر برخی از اساتید تهیه گردیده است، به روح پرفتوح شهیدای عالم مقام و پیش‌ران‌های پیروزی در جبهه‌های مختلف جمهوری اسلامی ایران هدیه می‌نمایم.

از تمامی افراد خانواده‌ام، به‌خصوص همسر و فرزندان عزیزم که با صبر و استقامت خود مرا در تهیه این کتاب یاری نموده‌اند، کمال تشکر و قدردانی دارم.

اینک بر خود لازم می‌دانم از زحمات بی‌دریغ اساتید ارجمند، سردار سرلشگر پاسدار دکتر محمدباقر افشردی، دکتر محمود رضا شمس دولت‌آبادی، سردار سرتیپ پاسدار یعقوب زهدی نسب، جناب آقای دکتر سیاوش شورینی و از سایر استادان محترم من جمله جناب آقای دکتر خسرو بوالحسنی ریاست محترم دانشکده و سایر کارکنان زحمتکش دانشگاه

کمال تشکر و قدردانی داشته و برای این دوستان آرزوی سلامتی داشته و امیدوارم که با غنا بخشیدن به پژوهش‌های دانشگاه، حق مطالب را ادا کرده باشم.

از جناب آقای دکتر عندلیب که با اظهارنظرها و پیشنهادهای سازنده خود، کتاب حاضر را غنا بخشیدند، تشکر و قدردانی می‌نمایم. در این کتاب سعی شد تا تمام اظهارنظرهای اساتید مرور و مورد توجه قرار گیرد و امیدوارم گامی در جهت پیشبرد تدابیر و اوامر فرماندهی معظم کل قوا حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) باشد. به پاس راهنمایی‌ها و مشاوره‌ها، کمال قدردانی در طول تهیه این کتاب، صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم.

دانش‌آموخته دانشگاه عالی دفاع ملی

ساسان مؤمن